HD WIDENER
HW MGIW 8
Y3420.25

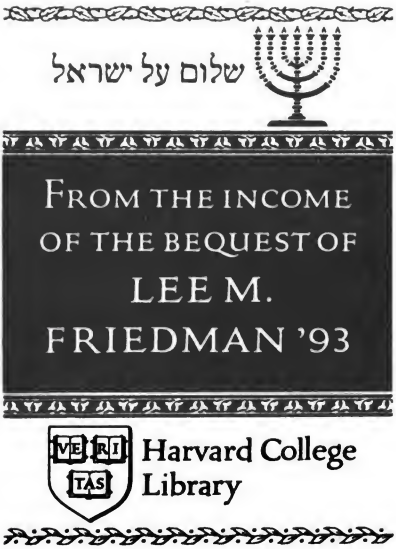

Digitized by Google

ברויט אָהן אַרבייט

אָדער

סאָלאָן אין לידיען.

פון

ד״ר טהעאדאר הערצל.

וואַרשא

דרוק שולדבערג עט קאָמ., טוואַרדאַ 6.

תרס״ב.

БРОЙТЪ ОНЕ АРБЕЙТЪ

т. е.

хлѣбъ безъ труда.

соч. Д-ра Т. Герцля.

Изданіе З. Кагана.

ВАРШАВА

Типографія Шульдберга и Ком., Твердая 6

1902.

Y 3420.25

HARVARD
UNIVERSITY
LIBRARY
DEC 1975

Дозволено Цензурою.
Варшава, 10 Декабря 1901 г.

FROM THE INCOME
OF THE BEQUEST OF
LEE M. FRIEDMAN

בְּזֵעַת אַפֶּיךָ תֹּאכַל לֶחֶם.
(בראשית ג׳ יט)

סאָלאָן [1]) איז געווען אין די בעסטע יאָהרען בְּשַׁעַת ער האָט זיך ענטשלאָסען צו פערלאָזען אַטהען. זיינע געזעצען זיינען געווען אויפגעשריעבען אויף פיערעקיגע הילצערנע קאָלאָנען (קירבען), נאָר פאַר די בירגער זיינען זיי געווען נאָך גאָר אַ נייעס. יעדען טאָג זיינען פון אַלע עקען ציזאַמענגעקומען פערשיעדענע מענשען און דורכגעקוקט סאָלאָנס געזעצען מיט פערוואונדערונג אָדער מיט אונצופריעדענהייט.

זיין פריינד היפּפּאָניקאָס האָט איהם געזאָגט: „דו זעהסט, דיינע געזעצען געפעלען נישט קיין שום קלאַסס פון פאָלק״.

„דאָס איז דערפאַר, ווייל זיי זיינען ניי, היפּפּאָניקאָס. מיינע געזעצען זיינען איצט נאָך נישט גוט, אָבער אויך נאָך נישט שלעכט. נייע געזעצען זיינען גלייך צו ווין, זיי מוזען זיך אויסשטעהן, נאָך דעם ווי זיי ווערען פאַרטיג״.

„אָבער, סאָלאָן, דו האָסט דאָך קיינעם נישט צופריעדען געשטעלט. אֱמֶת, עס איז קיין וואונדער נישט, וואָס די פענטאַקאָסיאָמעדימנען [2]), די רייטער און די ציינגיטען זיינען נישט ציפריעדען פון

---

[1]) אַ בעריהמטער געזעצגעבער אין אַטהען (גריעכענלאַנד).

[2]) סאָלאָן האָט איינגעטהיילט מיט זיינע געזעצען דאָס פאָלק אין 4 קלאַסען, נאָך זייער רייכקייט און הכנסה פון דער ערד. די וועלכע האָבען בעקומען פון זייער ערד אַ ריינע הכנסה פון ווענינסטענס 500 מעדימנען (שעפעל, אַמאָס צו מעסטען תבואה) האָבען געהערט צו דער ערשטער קלאַס און געהייסען פענטאַקאָסיאָמעדימנען (500 שעפלער); די וועלכע האָבען געהאַט הכנסה נאָר 300 מעדימנען האָבען געהייסען רייטער, ווייל בשעת מלחמה האָבען זיי געדיענט אין מיליטער אַלס רייטער; די וועלכע האָבען געהאַט נאָר 150 מעדימנען, האָבען געהייסען ציינגיטען (אַקער-

דיר, ווייל די ביסט שטענדיג געווען אַ פריינד פון דער פיערטער קלאַס, האָטש דו געהערסט אַליין נישט צו איהר, נאָר אָפילו די טהעטען זיינען אין הארצען ברוגז אויף דיר, און ווען נישט וואָס זיי האָבען אַ בלינדען צוטרויען צו דיר, ווייל דיין סייזאַכטהייא [1]) האָט זיי פערגרינגערט דאָס אויסצאָהלען פון חובות, וואָלטען זיי געווים טורד געווען געגען דיר".

„געזעצען, היפּפּאָניקאָס, קענען אַלע נישט צופריעדען שטעלען, נאָר אַ נאַרר, אַ טריימער אָדער אַ שווינדלער קאָן מיינען, אַז מיט געזעצען וועט ער אַלע צופריעדען שטעלען. דער יסוד פון אַ געזעץ איז די אונצופריעדענהייט פון אַלע".

„דאָס זיינען רייד פון אַ טיראַן".

„יא, אָבער אַ טיראַן וואָלט עס נישט אַרויסזאָגען, מיין גוטער היפּפּאָניקאָס. די כּוונה פון מיינע געזעצען איז געווען צו מאַכען איין אונצופריעדענהייט פון אַלע, ווי ווייט עס איז מעגליך צו פערטראָגען. דאָס האָב איך אויסגעפיהרט. איצט קלער איך וי צו דערהאַלטען אַזאַ צושטאַנד, ווייל דאָס קאָן איך נאָר אַליין טהון".

„דו ווילסט אַלזאָ ווערען אַ מלך, סאָלאָן?"

„אָ, ניין! וי וועניג פערשטעהסט דו מיך, האָטש דו ביסט מיין פריינד! געווים, איך בין אומשטאַנד צו ברענגען אַטטיקאַ אויך דעם קרבּן, אין צו פערנעהמען אין אַקראָפּאָליס [2]) דעם פּלאַץ פון מיין זיידען קאָדראָס. ווער פון די אייפאַטרידען (עדעלליים) וואָלט מיר שטעהען אַקעגען? נאָר איך האָב נישט קיין חשק נאָכצוטאַנצען קילאָן [3]). איך

בויער), און די וואָס האָבען געהאַט נאָך ווענינער האָבען געהייסען טהעטען (טאַגעלעהנער).

[1]) סייזאַכטהייא, אמיטעל וועלכען סאָלאָן האָט בעניצט כדי צו פערקלענערען די שולדען פון געמיינעם פאָלק, איינפיהרענדיג נייע מטבעות (טאַלענטען) פון אַקלענערען ווערט.

[2]) פעסטונג אין אטהען.

[3]) קילאָן, איין אטהענער, וועלכער האָט געוואָלט בעפרייען דאָס פאָלק פון דער עול פון די עדעלליים, נאָר עס איז איהם נישט געראָטהען.

זיים, אַז פֿון מיר וואָלט געוואָרען אַ צווייטער קילאָן. מיינע געזעצען וואָלט מען בעשולדיגען, אַז זיי זיינען געשאַפֿען געוואָרען נור מיר צוליעב, און די דעמאָנאָגען (פֿאָלקספֿריינד) וואָלטען זיך בענוצען מיט דער אונצופֿריעדענהייט, וועלכע איז די פֿערבאָרגענע קראַפֿט פֿון מיינע געזעצען, צו זייערע צוועקען. מיך בעאונרוהיגט שוין מיין אייגענע מאַכט, ווייל אין איהר ליעגט אַ געפֿאַהר פֿאַר מיינע געזעצען. דו ווייסט, יעדען טאָג קומען צו מיר די איינוואָהנער פֿון די ברעגעס אָדער פֿון די בערג [1]) און פֿרעגען מיך: אויב עס איז נישט מעגליך, ווי עס איז, צו פֿערגרינגערען מיינע געזעצען. זיי רעכענען דאָס איך אַלס ערשטער אַרכאָנט [2]) קען אַלעס ענדערען און פֿערריכטען ווי מיר געפֿעלט. נאָר צו זאָל איך ווי פּענעלאָפּייאַ [3]) איבער נאַכט אויפֿטרענען וואָס איך האָב ביי טאָג אויסגעשפּינט? — עס געפֿינען זיך אויך אַנדערע, אַם מעהרסטען צווישען די קליינע בַּעֲלֵי־מְלָאכות, וועלכע ווילען וויסען דעם טעם פֿון פֿערשיעדענע געזעצען, נאָר צו ערקלערען יעדען איינציגען דעם טעם פֿון געזעצע, וועלכע זיינען וויכטיג פֿאַר כּלל, וואָלט געווען איין אומזיסטע און אפשר גאָר אַ שעדליכע אַרבייט. אין מיינע געזעצען איז דאָ פֿיעל האַרטקייט און אָפּטמאָל בעדויער איך די מענשען וועלכע מוזען ליידען פֿון זיי. איך האָב געקלערט זיך אָבצוזאָגען פֿון מיין שטעלע אַלס אַרכאָנט, נאָר אפילו דאַנן וואָלטען אַלע געקומען צו מיר נאָך עצות, ווייל איך בין דער איינציגער מענש אין אַטטיקאַ, צו וועמען אַלע האָבען צוטרויען. אַזוי קאָן אַמאָל

---

[1]) ברעג־לייט האָבען געהייסען די סוחרים, וועלכע האָבען געוואָהנט אַם מעהרסטען ביים ברעג פֿון ים. בערג־לייט אָדער דיאַקריער האָבען געהייסען די אָרעמע בויערען וועלכע זיינען געווען פֿערשולדיגט ביי די רייכע, און געוואָהנט על פּי רוב אויף די בערג.

[2]) אין אַטהען האָבען געהערשט 9 אַרכאָנטען, וועלכע זיינען געוואָרען אויסגעקליבען פֿון פֿאָלק.

[3]) פּענעלאָפּייאַ, אוליסעס פֿרוי, בעקאָנט דורך איהר געטייקייט צום מאַן, וועלכער איז אַוועקגעפֿאָהרען פֿון איהר אויף 20 יאָהר. אין דער צייט, וואָס ער איז נישט געווען, האָט זי געשפּינט און אויפֿגעטרענט.

קומען אַ צייט, ווען איך וועל מיט איינענע הענד צעברעכען מיינע געזעצען, צי אויס מורא דאָס פאָלק זאָל מיך נישט פיינד קריגען, אָדער אויס רחמנות צו איהם. איך בין אַ מענש, היפּפּאָניקאָס, און האָב מורא פאַר מיין שוואַכקייט".

„איצט זעה איך, אַז די לאַגע איז באמת אַ געפעהרליכע", האָט געענטפערט היפּפּאָניקאס פערטראַכט. „וואָס זשע רעכענסט דו צו טהון? איך דערקען אין דיינע אויגען, אַז דו האָסט בעשלאָסען עטוואָס צו טהון".

„איך האָב געקלערט וועגען שטאַרבען. אויסטרינקענדיג אַ בעכער מיט גיפט וואָלט איך געבראַכט אַזאַ גרויסען קרבן, ווי קאָדראָס [1]). דאַמאָלס וואָלט קיינער נישט קיין העזה געהאַט אָנצוריהרען מיינע קורבען. אָבער אַטהען וועט מיך נאָך דאַרפען. איך זעה אַרויס, אַז נאָך מיין טודט וועלען ליקורגוס, מילטיאַדעס, קיפּסעלאָס זאָהן, מעגאַקלעס און מיין קרוב פייזיסטראַטעס רייסען שטיקער פון פאַטערלאַנד. פייזיסטראַטעס, וועלכער שטיצט זיך אויף די אונצופריעדענע בערגלייט, האָלט איך פאַר דעם געפעהרליכסטען, ווייל ער איז דער אָנגענומענסטער צווישען זיי. דאַרום האָב איך בעשלאָסען צו בלייבען לעבען, חאָטש די אַטהענער וועלען נישט וויסען פון מיר אַ צייט. מיר איז איינגעפאַלען צו מאַכען אַ ווייטע רייזע. אַלס איך וועל צוריק קומען וועלען זיך מיינע געזעצען שוין האָבען איינגעוואורצעלט אין זייער לעבען, זיי וועלען שוין זיין צוגעוועהנט צו זיי. בשעת איך וועל נישט זיין וועט קיינער נישט דערוועגען זיך צו ענדערן מיינע געזעצען, ווייל מען וועט מורא האָבען פאַר מיין נקמה. פון דערווייטענס איז סאָלאָן פירכטערליכער ווי פון נאָהענטענס. אויף אַזאַ אופן וועל איך שיצען מיינע געזעצען געגען די פאַרטייען, געגען די טיראַנען, און געגען מיר זעלבסט".

און סאָלאָן האָט אַזוי געטהון. ער האָט זיך אַליין פערטריעבען פון פאַטערלאַנד אויף צעהן יאָהר. די בירגער האָט ער געוואָגט, אַז

---

[1]) קאָדראָס דער לעצטער אַטהענישער קאָניג.

נאָכדעם ווי ער האָט ערפילט זיין חוב אַלס אַרכאָנט מוז ער פערזאָרגען זיינע איינענע געשעפטען. פון דער מלוכה וויל ער נישט האָבען קיין טובת־הנאה. ער איז געווען אַ סוחר און וויל אויך ווייטער זיין אַ סוחר.

כאָלאָנ'ס אַוועקפאָהרען האָט די אַטהענער שטאַרק בעטריבט. ווער עס איז פריהער געווען אונצופרידען פון איהם איז איהם איצט געוואָרען דאַנקבאַר, קוים האָט ער פערלאָזט דאָס לאַנד. סאָלאָן האָט זיך דערווייל געשיפט אויף דעם ענעישען ים. ער האָט געקוקט מיט ליעבשאַפט אויף די ברעגעס פון אַטטיקאַ, וועלכע זיינען ביסליכווייז נעלם געוואָרען פון דער ווייט. טיעפע זיפצען האָבען זיך אויסגעריסען פון זיין ברוסט און די אויגען זיינען געווען פול מיט טרעהרען. דאָ איז צו איהם אַראָבגעפלויגען די פאָעזיע — די טרעסטערין, און בשעת די שיף האָט זיך גענגליטשט פאַרביי די קיקלאַדען וועלכע זיינען געווען פערריוטינט פון דעם זאָנענאונטערגאַנג, פאַרביי אַנדראָס, טענאָס, נאַקסאָס, ראָדאָס [1]) און שוין צוגעקומען נאָהנט צום קאַרפאַטישען ים — האָט סאָלאָן אויסגעגאָסען זיין שווער ביטער האַרץ אין קלינגענדע העקסאַמעטערען. איצט איז ער ווייטער ווי אין דער יוגענדצייט נישט מעהר געווען ווי אַ סוחר און אַ פּאָעט.

אין מצרים האָט סאָלאָן געוואָהנט אַ לענגערע צייט, און פערברענגט צוואַבען מיט פסענאַפּיס פון העליאָפּאָליס און מיט סאַנכיס פון סאַיס. פון די קלוגע און געלערנטע נלחים האָט ער צום ערשטען מאָל געהערט פון דעם רייכען אינועל אַטלאַנטיס, וועלכער האָט אַמאָל אין דער לעגענדאַרישער צייט עקזיסטירט, נאָר שפּעטער איינגעשלונגען געוואָרען פון ים, ווייל ער איז געווען צו שען.

נאָכדעם ווי סאָלאָן האָט ווי אַ שוואָם איינגעזאַפּט אין זיך די חכמה פון די מצריים, איז ער געפאָהרען ווייטער. אין קפריסין איז ער געווען איין אָנגעלעגטער גאַסט ביי'ם מלך, וועלכען ער האָט מיט

---

[1]) קיקלאַדען, אַנדראָס, טענאָס, נאַקסאָס ראָדאָס — אינזלען אויף'ן מיטעלעוידישען ים נישט ווייט פון גריכענלאַנד.

חָכְמָה אָבגערייענט פֿאַר זיין גאַסטפֿריינדשאַפֿט. ער האָט איהם גע־
ראָטהען און געהאָלפֿען איבערטראָגען אין אַ שענעם טהאָל זיין שטאָדט
עפּפּעיאַ, וועלכע איז געלעגען אויף איין אונבעקוועמען באַרג. סאָלאָנס
קוק האָט דערזעהען אַלעס, וואָס איז גרויס און ווכטיג, און שטענדיג
געזוכט צו טהון גוטעס מענשען. דער מלך האָט גערופֿען די נייע
שטאָדט סאָלי — לְכָבוד דעם עדעלען אַטהענער.

פֿון דאַנען איז סאָלאָן געפֿאָהרען קיין סאַרדעס צו קרויזאָס
דעם רייכען קעניג פֿון לידיען. קרויזאָס האָט זיך געפּריבט איהם אי־
בעררעשען מיט זיין רייכקייט, ווייזענדיג זיינע אוצרות, ווי דער שטיי־
גער איז פֿון אַלע אויפֿגעקומענע מענשען. דער קלוגער גריכע האָט
אַלעס בעטראַכט העפֿליך און געלאַסען. ער האָט נישט אויסגעדריקט
זיין ענטציקען, ווי קרויזאָס האָט גערעכענט, און דאָס האָט דעם מלך
געקרענקט. פֿונדעסטוועגען האָט דער מלך ווייטער געלענט כָּבוד אויף
דעם גאַסט און אויסגעהערט זיינע פֿילאָזאָפֿישע, שוין צופֿיעל פֿילאָזאָפֿישע
אָנצוהערענישען וועגען אֶמת'ן גליק. ווען סאָלאָן, דער פֿרייוויליגער וואַנ־
דערער, האַלט, אַז איידער מען שטאַרבט, קאָן קיינער נישט הייסען
גליקליך, האָט קרויזאָס געמיינט, אַז ער פֿערשטעהט בעסער דעם עִנְיָן.
ער איז יא גליקליך. דאָס רייכע לידיען געהערט צו איהם און איז איהם
אונטערטהעניג. פֿאַר די פּערסער און די גריעכען איז נישטאָ וואָס מורא
צו האָבען. אינעווענינג אין לאַנד איז אַזוי רוהיג, אַז צו רעגיערען
איבער לידיען איז גלאַט אַ פֿערגעניגען.

דאַצו זיינען צוגעקומען די פֿריידען פֿון פֿאַמיליען־לעבען. ביי
קרויזאָס איז געוואַכסען אַ טעכטעריל, וועלכעס האָט נאָך דעם נאָמען
פֿון דער לענענדאַרישער לידישער קעניגין געהייסען אָמפֿאַלע, און איהר
שיינקייט האָט אַלע בעצויבערט. קרויזאָס האָט אויך פֿערשטאַנען ווי צו
געניסען פֿון לעבען. ער האָט געשעצט גייסטיגע פֿערגעניגענס, אָהן
וועלכע רייכקייט און מאַכט האָבען אַ ווערטה נאָר פֿאַר גראָבע מענשען.
אַרטיסטען און פֿיליזאָפֿען זיינען געווען ביי איהם אָפֿטע געסט און די
בעסטע מענשען צווישען די גריעכען זיינען געווען זיינע פֿריינד. עזאָפּ,
לָמָשָׁל, דער פּאַבעל־שרייבער, האָט געוויילט אין סאַרדעס, בְּשַׁעַת סאָלאָן

איז אַהין געקומען; און פֿאַר דעם דאָזיגען געבילדעטען פּאָעט האָט קרויזאָס אויסגעדריקט זיין פֿערוואונדערונג איבער סאָלאָנס קאַלטקייט.

„וואונדער זיך נישט, אָ, קעניג!" — האָט געזאָגט עזאָפּ — „אַזוי זיינען שוין די חֲכָמִים; דאָס פֿערגעהענדע אונטערעסירט זיי נישט; זיי טראָגען זיך שטענדיג אַרום מיט דעם געדאַנקען וועגען די אייביגקייט ווי אַ קעצעלע מיט דעם קניילעכֿעל וואָל".

סאָלאָן האָט לאַנג פֿערבראַכט אין סאַרדעס, און קרויזאָס האָט מיט יעדען טאָג אַלץ מעהר געשעצט און געאַכט דעם אַטהענער, וועלכֿער איז געווען אַזוי האַרט און צוגלייך אַזוי ווייכֿהערציג. ער האָט זיך געוועהנט אין אַלע וויכֿטיגע ענינים פֿון דער מְלוּכָה צו פֿרעגען אַיין עֵצָה ביי סאָלאָן. איינמאָל זיינען אַלע דריי, דער מלך, דער גריכֿישער געזעצגעבער און דער פּאַבעל־שרייבער, געזעסען אָנגעלעהנט ביי מיטאָג, די קעפּ געציערט מיט רויזען, און קרויזאָס, טרינקענדיג זיין בעכֿער, איז געווען דאָס מאָל שווייגערדיגער ווי געוועהנליך. סאָלאָן און עזאָפּ זיינען געווען פֿערטיעפֿט אין זייערע נעדאַנקען. צום סוף האָט עזאָפּ בעמערקט, אַז דער מלך איז אומעטיג.

„איך וועל אייך זאָגען די סִבָּה פֿון מיין אומעטיגקייט", האָט געזאָגט דער מלך און געגעבען אַ ווינק די קנעכֿט, אַז זיי זאָלען אַרויס געהען.

„היינט", האָט ער ווייטער געזאָגט, „איז מיר פֿאָרגעקומען די שווערסטע אויפֿגאַבע פֿון מיין רעגירונג, איך האָב נאָך קיינמאָל נישט אַזוי היים געבעטען די גאָטער אַז זיי זאָלען מיר אָנווייזען דעם ריכֿטיגען וועג".

„וואָס איז, קרויזאָס?", האָט סאָלאָן רוהיג געפֿרעגט.

„עס איז געקומען צו מיר אַ יונגערמאַן, אַ געבוירענער יאָניער פֿון באָליסאָס אין חיאָס, און פֿערלאַנגט ביי מיר איך זאָל איהם געבען אַמפֿאַלע פֿאַר אַ ווייב".

„איז ער פֿון קעניגליכֿען געבליט?", האָט געפֿרעגט עזאָפּ.

„ער איז אָפּשֵׁר גרעסער ווי אַלע קעניגע" — האָט געענטפֿערט קרויזאָס, „נאָר זיין פֿאָטער אין איין אָרעמער בַּעַל־מְלָאכָה אין באָליסאָס".

„איך פערשטעה דיך נישט", האָט געזאָגט סאלאן, און קרויזאָס האָט געענטפערט:

„דער יונגערמאַן פערזיכערט, אַז ער האָט געמאַכט אַזאַ מין ערפינדונג, וועלכע וועט אויף אייביג פערטרייבען די נויט פון דער וועלט. ער וויל שענקען די ערפינדונג מיר, ניין, די לידיער אָדער ריכטיגער אַלע מענשען. אַלס איינציגען לוין דערפאַר פערלאַנגט ער ביי מיר די האַנד פון אָמפאַלע, וועלכע ער ליעבט אָהן שיעור".

„דער יונגערמאַן האָט אַפיינעם געשמאַק", האָט געשמייכעלט עזאָפּ.

און סאָלאָן האָט אָנגעהויבען אויספרעגען:

„וואָס פאַר אַיין ערפינדונג האָט ער געמאַכט?"

„זאָל ער אייך אַליין דערצעהלען", און קרויזאָס האָט געהייסען רופען דעם יונגען מאַן.

אייקאָסמאָס פון באָליסאָס האָט זיך געשטעלט פאַר זיי. ער האָט געהאַט איין ערדעלעס אויסזעהען און געטראָגען מיט אַנשטאַנד זיין יאָנישען היטאָן (מאַנטעל); זיין יונג געזיכט איז גיווען בלוט און מילך, און אַהעל־בלאָנד בערדיל האָט אַרומגערינגעלט זיינע רויטע באַקען, די בלאָהע אויגען זיינען געווען שטאָלץ און לאַכעדיג.

„אייקאסמאס", האָט ווייך געזאָגט דער מלך, „דאָס זיינען מיינע פריינד און דו קאָנסט מיט זיי ריידען אַזוי פריי ווי מיט מיר. דערצעהל אונז דיין וואורערבאַרע ערפינדונג".

„דאָס איז זי", האָט אייקאסמאס געענטפערט מיט היץ, וועלכע האָט צוגעצויגען צו איהם אַלע הערצער, און ער האָט הויך אויפגעהויבען אַ זעקעלע.

„וואָס האָסטו דאָ? געלד?" האָט געפרעגט עזאָפּ.

„עטוואָס בעסערעס!" האָט געענטפערט אייקאסמאס מיט אַ שמייכעל, „פיעל בעסערעס ווי גאָלד!... מעהל!"

דער פאַבעל־שרייבער האָט זיך צולאַכט פון אייקאסמאס תשובה און זיך געווענדט צו סאָלאָן:

„אונזער ערדעלער בעל־הבית וויל אונז פרעהליך מאַכען מיט אַ שען מעשה'לע".

„ניין!" האָט זיך קרויזאָס אָבגערופֿען אַביסעל אונגעדולדיג; „ער זאָגט אָמת, וועניגסטענס פֿערזיכערט ער אַזוי. רייד, אייקאָסמאָס!"

„דאָס איז מעהל", האָט נאָך אַמאָל געזאָגט דער יונגערמאַן: „מעהל וועלכע איך האָב אַליין געמאַלט".

עזאָפּ האָט זיך געהאַלטען ביי די זייטען פֿון געלעכטער.

„געוויס, דו האָסט בעאַרבעט אַ פֿעלד, האָסט אָבגעשניטען די תבואה, און צערייבענדיג זי מיט שטיינער האָסטו בעקומען מעהל, אַזאָלכע זאַכען האָב איך שוין נישט איין מאָל געזעהען.

אייקאָסמאָס האָט רוהיג געקוקט אויף דעם לאַכענדען עזאָפּ: „איך האָב נישט בעאַרבעט קיין פֿעלד, איך האָב נישט געהאַט קיין תבואה און דאַדורך זי נישט געקאָנט צערייבען צווישען שטיינער. די דאזיגע מעהל האָב איך בעקומען גאַר אויף איין אַנדער אופֿן.

„אויף איין אַנדער אופֿן?", האָט געברומט סאָלאָן.

„און זי איז נישט אַנדערש ווי די בעסטע ווייצענמעהל", האָט צוגעלייגט קרויזאָס, „דאָס ברויט וועלכעס מיר האָבען היינט געגעסען צו מיטאָג איז געבאַקען פֿון דער מעהל".

„עס איז געווען אויסגעצייכענט", האָט עזאָפּ געזאָגט מיט פֿער־וואונדערונג.

סאָלאָן האָט זיך געווענדט בעז צום יונגען מאַן: „טרייב נישט מיט אונז קיין קאַמאָוועס! ווען דער מלך ערלויבט דיר איהם פֿרעהליך מאַכען, האָט דיר דאָך די אַכטונג צו עלטערע מענשען געדאַרפֿט אב־האַלטען צו דערצעהלען אַזאָלכע שטותים.

אייקאָסמאָס האָט איהם רוהיג געענטפֿערט: „איך ווייס דו ביסט סאָלאָן און איך אַכט דיך. נאָר איך שווער דיר ביי דעם אייביגען צעאוס, אַז איך זאָג די ריינע וואַרהייט. איך האָב געפֿונען אַמיטעל ווי צו מאַכען מעהל, נישט אַרבעטענדיג אין פֿעלד. איך בעקום זי פֿון אַ שטאָף, וועלכער געפֿינט זיך אין דער נאַטור אָהן־שעור און אָהן־עֶרך. איך קאָן אַזוי פֿיעל האָבען וויעפֿיעל איך וויל, און וועגען דער מיה דאַביי לוינט נישט אָפֿילו צו רעדען: וואָס פֿיעל הונדערטער

פויערים ארבעטען אָב אין אַ יאָהר קאָן, אַ דאַנק מיין ערפינדונג, אָבּ־אַרבעטען איין מענש אין אַ טאָג".

„דערצעהל דיין ערפינדונג, האָט געזאָגט סאָלאָן אַז נישט וועל איך דיך פערלאַסטען ווי אַ געמיינעס ליגנער".

אייקאָסמאָס האָט איהם רוהיג געענטפערט:

„מיין סוד איז מיין גאַנץ פערמעגען. דער מלך ווייס וואָס איך פערלאַנג דערפאַר, אָבער נאָר דאָס און נישט קיין אנדער זאַך אין דער וועלט. ליעבער וואָלט איך מיר לאָזען צערייסען אויף שטיקער. איך וואָלט געקאָנט מאַכען פון מיין ערפינדונג פיעל גאָלד, ווען איך וואָלט געווען געלד־גייציג. דער וואָס בעקומט אָבער אַזאַ מתנה פון גאָט, דאַרף זי אויסבייטען נאָר אויף דעם טייערסטען אוצר. אין דעם טאָג, ווען מיין ווילען וועט געטהון ווערען, וועל איך אויף אייביג בעפרייען די מענשהייט פון נויט. איך וועל איהר געבען ברויט אָהן קאָפּדאַרעניש, ברויט, וועלכעס קיין שום שלעכטע גראָזען אָדער טריקעניש וועלען נישט קענען פערדאַרבען, ברויט אָהן אַ שיעור און איין עק..."

דער געריהרטער קרויזאָס האָט זיך געווענדט צו איהם מיט די ווערטער:

„מיר האָבען דיך אויסגעהערט, געה און וואַרט אויף מיין בעשלוס!"

„אויב אַזוי" — מאַכט עזאָפּ — „פאַר וואָס זאָל אייקאָסמאָס טאַקי באַלד נישט אָנהייבען מאַכען מעהל פאַר די אָרעמע לייט; צו וואָס זאָלען זיי הונגערען אומזיסט אפילו איין איבריגע שטונדע? דו קאָנסט דערווייל האַלטען ביי זיך דיין סוד, אייקאָסמאָס, נאָר אויב דו האָסט אַ הארץ און עס איז ביי דיר טהייער די ליעבשאַפט פון מענשען דאַרפסט דו בעווייזען וואָס דו קענסט".

„זעהר גערן!", האָט געזאָגט אייקאָסמאָס, „זאָל נאָר דער מלך מיר געבען אַ וואָרט, אַז קיינער וועט נישט פריוועז דערגעהען מיין סוד".

„אייקאָסמאָס! איך גיב דיר מיין קאָניגליך וואָרט!"

דער יונגערמאַן האָט זיך פערנייגט און אַויסגעגאַנגען.

„וואָס זאָגט איהר דאַצו מיינע פריינד?", האָט זיך געווענדט צו זיי קרויזאָס אַלס זיי זיינען געבליעבען אַליין.

„גיעב איהם דיין טאָכטער פאַר אַ ווייב, לידישער קאָניג!", האָט זיך אָבגערופען עזאָפ מיט האַרץ.

„און וואָס איז דיין ראַטה, סאָלאָן?"

„טעדט איהם!"

קרויזאָס און עזאָפ האָבען געקוקט פערוואונדערט אויף דעם אַט־הענער. אין זיינע אויגען האָט געברענט אַ וואונדערליך פייעריל.

פריהער איז געקומען צו זיך דער מלך: „דו מיינסט אין פאַל, אויב מען וועט אַרויסזעהען אַז ער זאָגט אליגען?"

„ניין, לידישער קעניג! טעדט איהם, אויב ער־ זאָגט אָמת!"

„סאָלאָן, איך פערשטעה דיך נישט", האָט געזאָגט עזאָפ מיט אַ געבעט, דו מְשַׁפְּטִ'סט אָב צום טוידט דעם גרעסטען וואָהלטהעטער פון אַלע מענשען?!"

„איך וואָלט זיך נישט געוואַקעלט קיין מינוט", האָט געזאָגט סאָלאָן.

„אָבער איך בין נישט מַסְכִּים, האָט געשריען קרויזאָס, אָמת איך בין אויפגעבראַכט אויף דעם יונגען מאַן, וועלכער האָט זיך אונטערגע־שטעלט אויפצוהויבען זיינע אויגען צו מיין טאָכטער, נאָר איהם צו טעדטען פאַלט מיר נישט איין".

מיט איין איינגעהאַלטענעם כַּעַס האָט געענטפערט סאלאן:

„אויב אַזוי ביסט דו נישט ווערט צו זיין אַ קאָניג!"

הערענדיג די דאָזיגע וואָרטער, האָט זיך עזאָפ דערשראָקען און געוואָלט פערגלעטען סאָלאָנס וואָרטער, נאָר קרויזאָס האָט געענטפערט מיט אַ שטייכעל:

„איך בין גענוג גרויס, אַז איך קען רוהיג פערטראָגען האַרבע ווערטער. פיהר אויס דיינע רייד, טהייערער סאלאן!"

„מיין געדאַנק איז זעהר איינפאַך, אַזוי איינפאַך ווי דיינער. דער אונטערשיעד איז נאָר אין דער רעכנונג פון צייט. דאַרום, מיין איך, אַז די אַטהענער זיינען גיווען גערעכט, וואָס זיי האָבען מיר איבערגעגעבען צו מאַכען די געזעצען. איהר רעכענט אויס דעם נוצען פון אַזאַך אויף

אַ שטונדע, אויף אַ וואָך, אויף יאָהרען, בְּעת איך רעכען אוים אויף יאָהר־הונדערטער... דער יונגערמאַן איז איינער פון די גרעסטע גע־פאַהרען, וועלכע זיינען אַ מאָל געווען אויף מענשען. איך וויל נישט ריידען מיט אייך ווי אַ קינד אָדער אַ פרומער, איך וויל נישט צערנען אויף דעם עזות־פָּנים, וועלכער וויל זיך אַריין מישען אין גאָט'ס זאַכען. צו וואָס? מיר ווייסען דאָך וואָס עס ליענט פערבאָרגען אין די סודות פון עלייזיס [1]). דאָס פעלד ברענגט אַרויס הבואָה, נישט ווייל אַזוי הייסט דעמעטער [2]), נאָר ווייל עס ווערט בענעטצט מיט דעם שוויים פון די אַרבייטער. דער יונגערמאַן וויל עס אונטערברענגען. ער, דער נאַרר, וויל אַז די מענשען זאָלען נישט האָבען קיין זאָרג. ער וויל צונעהמען ביי זיי דאָס בעסטע וואָס זיי פערמאָגען — דעם הונגער. וואָס זשע וועט דאַפון אַרויסקומען? מיר וועלען צוריקקעהרען צו דער צייט פון די ווילדע פעלאַזגער [3]). צוזאַמען מיט דער ערדאַרבייט וועלען מיר אויך פערליערען די פעהיגקייט צו זיצען אויף איין אָרט, צו חבר'ען זיך אין אויך די גוטע מדות. לידישער קעניג, אויב דו ביסט בֶּאֱמֶת אַ קעניג, טערט איהם!"

„סאָלאָן, האָב רחמנות!", האָט זיך געבעטען קרויזאָס.

„אַ קעניג דאַרף קענען טערטען", האָט סאָלאָן געענטפערט האַרט, „אָבער נישט נאָר בְּעָלֵי־עֲבֵרוֹת, פערבערעכער — דאָס וואָלט געווען לייכט אין אַנגענעהם — נאָר אויך גוטע מענשען, ווען די טובה פון כְּלַל פאָדערט עס. דאַצו געהער דעם מלך די העכסטע מאַכט אויף דער ערד, כְּדֵי ער זאָל קאָנען דאָס אַלעס טהון; אין דעם ליענט פערבאָרגען די פערענטפערונג פון דיין מאַכט. אונזער פאַבעל־שרייבער מיינט בוודאי אַז איך בין איין אַכְזָר. עס אַרט מיך נישט! שטעל מיר פאָר, עזאָפּ, אין דיינע פאַבעלען ווי אַ צורייצטע חַיָה. דו ביזט ווערט צו זיין אַ פאָלקס פאָעט.

---

[1]) עלייזיס — אַ שטאָדט אין גריכענלאַנד, וואו מען פלעגט מאַכען פערשיע־דענע רעליגיעזע צערעמאָניעס.

[2]) דעמעטער — די גאָטין פון ערדאַרבייט.

[3]) פעלאַזגער — די עלטעסטע איינוואָהנער פון גריכענלאַנד.

איך אָבער זאָג אייך, אַז די גרעסטע טהאַט פֿון אונזער צייט וועט זיין דאָס טערטען פֿון דעם פֿיינעם יונגען מאַן, וועלכער איז פֿון דער מינוט אָן, זייט איך האָב אים דערקאָנט, מיר טיעף איינגעבאַקען אין האַרצען. איך וועל ביטער וויינען ווען ער וועט שטאַרבען, אָבער נאָך ביטערער, אויב ער וועט בלייבען לעבען. זיין טוידט וועט זיין אַ טובה פֿאַר העלאַס (גריעבֿענלאַנד), פֿאַר דער גאַנצער וועלט אין דאָס ריינע געוויסען וועט אונז בעלאָהנען דערפֿאַר. דאָס וועט זיין אַ שטילע טהאַט, איינע פֿון די, וועלכע דער פּראָסטער עולם קאָן נישט מַשיג זיין, וועלכע קיין היסטאָריקער דערצעהלט נישט און קיין האָמער [1]) בעזינגט נישט".

„שטילער!" האָט געזאָגט דער געריהרטער קאָניג. „עס איז נאָך גאָר נישט בעשלאָסען".

„געלויבט זיינען די הימלישע גאָטער!" האָט זיך אַרויסגעכאַפּט עזאָפּ מיט אַ גרינגער געמיטה. „און איך וועל מַקְרִיב זיין אַ בעזונדער קָרְבָּן צו מוסאַגעטעס דערפֿאַר, וואָס ער האָט מיך נישט בעשערט צו זיין אַ פּאָליטיקער... הער מיך, מיין גוטער סאָלאָן! ווען עס וואָלט אפֿילו געווען אַלעס ריכטיג ווי דו זאָגסט — פֿון וואַנען ווייסט דו, אויב עס וועט מאָרגען נישט קומען איין אַנדערער מיט דער זעלביגער ערפֿינדונג ווי אייקאָסמאָס. עס איז דאָך נור אַ צופֿאַל וואָס ער האָט ליעב געקריגען אָמפֿאַלע און דאַדורך זענען מיר אַלעס געוואָהר געוואָרען. עס וועט קומען איין אַנדערער, פֿון וועלכען מיר וועלען גאָר נישט וויסען, און בעפֿרייען די וועלט פֿון נויט, און דאָס וועט מיר גאָר נישט אַרען, דענן איך ווייס, סאָלאָן, וואָס הונגער בעטייט. און אָפּשר בין איך טאַקי דאַדורך געווארען אַ פֿאַלקסריכטער".

סאָלאָן האָט געענטפֿערט: „זאָל זיין ווי דו זאָגסט, עזאָפּ. עס איז מעגליך אַז נאָך אייקאָסמאָס וועלען קומען אַנדערע. די שַׁאֲלָה איז נאָר: ווענן? און ביז דאַן קענען פֿערגעהן טויזענדער יאָהרען, און זיי וועלען נישט פֿערגעהן אומזיסט פֿאַר די מענשען, ווי דו מיינסט; די

---

[1]) האָמער — אַ וועלטבעריהמטער גריכישער פּאָעט.

מענשען וועלען ווערען בעסער און רייכער. ווי הויך שטעהן די היינ־
טיגע הַנָּהָגוֹת פֿון די גריעכען אין פֿערגלייך מיט די אַלטע צייטען! און
דאָס האָבען מיר צו דאַנקען דעם הונגער, וועלכער לערענט אונז
אַרבייטען. אַרבייט פֿערפֿיינערט זיך צו קונסט און מְהַשְׁבוֹת וועגען איי־
גענעם נוץ קענען פֿיהרען צו טיעפֿער פֿילאָזאָפֿיע. ווער ווייס וואָס
פֿאַר איין אַטלאַנטיס האַרט אויף אונבעקאַנטע יַמִּים איהר ענטדעקער.
איך שטעל מיר פֿאָר, אַז אַמאָל וועלען שנעלערע וועגען איבערפֿיהרען
מענשען פֿון אַטהען קיין קאָרינטה. איך רעכען, אַז עס קענען אַמאָל
אַרויסקומען שטאַרקערע שיפֿען ווי אונזערע געוואַלטיגסטע טריערען (דריי־
רודער). פֿערלעשט אָבער נישט אין מענש דעם ערפֿינדונגס־גייסט! עס
קאָן זיין, עס וועלען קומען פֿאַר דער מענשהייט אַ זעלכע ליכטיגע טעג,
ווען זי וועט שוין מעהר נישט בעדאַרפֿען דעם הונגער. אַזוי ווייט
גרייכט נישט מיין קופּ... קרויזאָס, פֿאָלג מיר, טעדט אייקאָסמאָס!...
דו ביזט נאָך מסופּק? ... הער, איך וועל דיר עפּעס זאָגען. שיק צו
דעם גרעסטען גריעכישען חָכָם, ער זאָל ענטשיידען אונזער שטרייט".

„צו טהאַלעס פֿון מילעטאָס?" — האָט געפֿרעגט עזאָפּ.

„צו טהאַלעס", האָט מַסְכִּים געווען סאָלאָן. „ערקלער איהם די
גאַנצע זאַך. אונזער פֿריינד עזאָפּ וועט איהם אַלעס שען און דייטליך
אויסשרייבען. זאָל ער פֿריי אַרויס זאָגען זיין מיינונג. וואָס ער וועט
זאָגען וועל איך האַלטען פֿאַר ריכטיג".

„גוט, איך בין מסכים!" האָט זיך אָב גערופֿען קרויזאָס, וועלכער
האָט געוואָלט אָבלייגען דעם בעשלוס. „גוט, זאָל אונז טהאַלעס זאָגען
וואָס מען איז מחויב צו טהון אין אַזאַ פֿאַל".

אויף דעם אַנדערן טאָג איז שוין אַ קעניגליכער שָׁלִיחַ געפֿלויגען
קיין מילעט און געשווינד איז געקומען די תְּשׁוּבָה פֿון חכם. דער אינ־
האַלט איז געווען אַזוי: „קעניג! גיעב מיר צייט אויף צו בעקלעהרען.
דו האָסט געשטעלט אַ שווערע געוויסען־פֿראַגע און איך קען דיר נישט
באַלד ענטפֿערען".

עס זיינען אַוועקגעלאָפֿען חֲדָשִׁים. פֿון טהאַלעס איזט נישט געווען
קיין שום יְדִיעָה. קרויזאָס האָט נאָך אַ מאָל צו איהם געשיקט אַ שליח,

וועלכער איז צוריקגעקומען מיט אַ וואונדערליכער ידיעה, אַז טהאלעם איז אַוועקגעפאָהרען און מען ווייסט נישט וואו אַהין. קרויזאָם האָט אונצו־פריעדען געשאָקעלט מיט׳ן קאָפּ, נאָר סאָלאָן האָט געזאָגט:

„וואַרט! טהאַלעם ווייס שטענדיג וואָס ער טהוט. דו וועסט הערען זיין פּסק. ער וועט זיין אַזוי בעטעמט ווי אַ צייטונג פּרוכט״.

די צייט איז געגאַנגען איהר גאַנג. אייקאָסמאָם איז דערווייל גע־וואָרען איין אָפּטער גאַסט ביי דעם קאָניג און זיינע פריינד. יעדען טאָג האָבען זיי הָנאָה געהאַט פון זיינע קלוגע רייד, פון זיין דריסטיגקייט און לעבעדיגקייט. מעהר פון אַלע האָט איהם געליעבט סאלאן. אָפט האָט ער געזאָגט דעם יונגען מאַן, אַז ער וויל אַז זיין זון זאָל גלייך זיין צו איהם, אַלס ער וועט איהם זעהען צוריקקומענדיג פון גָלות.

דאַן פלעגט קרויזאָם דערפרייהט אָברופען סאלאן אין אַ זייט און זאָגען: „וואָס זשע, דו בלייבסט נאָך אַלץ ביי דיין מיינונג?״

„יא!״ האָט געענטפערט סאָלאָן פעסט.

אייקאָסמאָם האָט איצט געקאָנט זעהען די שיינע אָמפאַלע. ער האָט איהר אויסגעזאָגט זיין ליעבע. עס איז געווען וועסנע־צייט, אַלס אמפאלע האָט איהם געענטפערט: „אייקאסמאס! איך ליעב דיך אויך, און וועל זיין דיין ווייב, אַז עס וועט אַריבערגעהן דיין פּראָבע־צייט״.

אמפאלען האָט מען געזאָגט, אַז מען האָט איהר געליעבטען בעשטימט אַ געוויסע צייט אויף פּראָבע. אַזוי האָט פערלאַנגט דער פאָטער.

אַ וואונדערבארע וועסנע־צייט איז געקומען אין לידיען. זי האָט דערפרייט און צוגלייך געדריקט די מענשען. איין אונגערקלערטע בְּרָכָה האָט זיך אויסגעגאָסען אויף דעם לאַנד; עס איז מעהר נישט געווען קיין אֶבְיוֹנִים און בעטלער. זי האָט זיך אָנגעהויבען אין דער צייט בְּשַׁעַת מען האָט אויף׳ן קאָניגס בעפעהל אָנגעהויבען אומזיסט טהיילען ברויט, כאַי אין סאַרדעס, סאַי אין אַנדערע שטאָדט און דאָרפער. אין אָנהויב האָבען נאָר די אָרעמע גענומען נְדָבוֹת, נאָר שפּעטער, אַלס מען האָט געזעהן אַז די מעהל לאָזט זיך נישט אויס, ווי די גנאַרע פון גוטען

מֶלֶךְ, און אַז יעדער קען נעהמען וויפיעל ער וויל, זיינען געקומען אויסער די אָרעמע אויך אַנדערע. אַלע האָבען געשעפּט פון דעם אונערשעפּלי־כען ברונעם און געסטאַרעט זיך צו פערנעהמען וואָס מעהר. איינינע האָבען געזוכט די סְבָּה פון אַזאַ רייכקייט און געקומען אויף'ן איינפאַל, אַז קרויזאָס'ן איז געלונגען צו פערשאַפען זיך אזוי פיעל ברויט פון פרעמדע לאָנדער. דער רוב אָבער האָט נישט געבראָכען דעם קאָפּ צו דערגעהן די סבה, און געפרייט זיך מיט דער מַתָּנָה. ענדליך האָט זיך דער עולם צוגעוואָהנט און אויפגעהערט צו וואונדערן זיך.

אֱמֶת, עס זיינען געווען אַ זעלכע, וועלכע זיינען נישט צופריעדען געווען פון דער בְּרָכָה, הַיְינוּ: פויערים, גוטבעזיצער און סוֹחֲרִים. דאָס ברויט האָט פערלאָרען זיין ווערטה און דאַדורך האָבען זיי מיט אונצו־פריעדענהייט אַוועק געלייגט זייער אַרבייט. די רייכע פעלדער אין לידיען האָבען זיך בערעקט מיט ווילדע גראָזען. קיינער האָט נישט געזאָרט וועגען זיי און נישט געסטאַרעט זיך אָבצוהיטען. וואָס אַרט זיי וואָס די פעגעל אָדער ווערים פערוויסטען די פעלדער? פאַר נויט זיינען זיי דאָך פערזיכערט, זאָ לאַנג דעם קאָנינגס שייכלערעס זיינען נישט גע־וואָרען לעער. און מעהל איז טאַקי נישט ווייניגער געוואָרען. פאַרקעהרט וואָס מעהר מען האָט פערלאַנגט, איז אַלץ געוואָרען מעהר. די אַקער־בויער האָט געמוזט רעכט ווערען די זאַך, הֲגַם זיי זיינען געווען אין כַּעַס.

די לידיער, וועלכע האָבען זיך נישט פערנומען מיט ערד־אַרבייט, זיינען אָבגעשוואַכט געוואָרען פון דער ברכה, ווי פון אַ שווערען הייסען ווינד. עס האָט אויפגעהערט די ריהרעוודיגע אַרבייט, די מענער זיינען געוואָרען פויל און דאַבייי אונרוהיג, זיי האָבען איצט געהאַט ווייניגער זאָרגען ווי געוועהנליך, אַרומגעגאַנגען פוסט און פאַס און זיך אויפגערעגט פון יעדער קליינינקייט. די כחות וועלכע זיינען נישט געוואָרען אָבגענוצט פון אַרבייט האָבען זיי געטריעבען צו קריעג, צו הַתְּוָוות רָעוֹת. זיי האָבען זיך אָנגעהויבען אינטערעסירען מיט פּאָליטיק אוג זיך בע־שעפטיגען מאָג ווי נאַכט דאַמיט. איצט זיינען זיי געוואָרען אונצופריע־דען מיט קרויזאָס און אָנגעהויבען מורמלען אויף איהם. עס האָט זיך

געבילדעט אַ פּאַרטיי, וועלכע האָט געוואָלט אומוואַרפֿען די מְלוּכָה, און די רעדעלפֿיהרערס זיינען געווען די פֿעראָרעמטע נוטבעזיצערס.

„דיינע דיאַקריער בוגטעווען עס, קרויזאָם", האָט געזאָגט סאָלאָן אַלס מען האָט געמאָלדען אין הויף די אַלע מַעֲשִׂיות. „איך קאָן זיי פֿון לאַנג, מענשען זיינען אומעטום די זעלבע".

אַ בעזער גענעראַל האָט געזאָגט זיין מיינונג דעם קעניג, אַז בדי צו בערוהיגען די לידיער איז נייטהיג אַ מִלְחָמָה־לע. זיי דאַרפֿען קְנַצַּח זיין אָדער ווערען געקלאַפּט און דאַנן וועט ווערען שטיל אין לאַנד. מען קען, זיך לְמָשָׁל, פֿערבינדען מיט בּוֹרֶשׁ דעם פּערסישען קעניג".

אין סאַרדישען הויף איז געווען פֿון לאַנג אַ גאַנצע פּאַרטיי, וועלכע האָט געוואָלט קריעג, און זי האָט שטאַרק אָנגענומען דעם גענעראַלס רייד. קרויזאָם האָט נישט מַסְכִּים געווען צו פֿיהרען קריעג.

דערווייל איז געקומען ווער צו פֿאָהרען פֿון מילעט און דערצעהלט כְּלָאַחַר־יַד, אַז ער האָט געזעהן טהאַלעס'ן.

„ווי ?" האָט זיך אָפּגערופֿען קרויזאָם, „ער איז געקומען אַהיים און ענטפֿערט מיר נישט ? אֶפְשַׁר ווייסט דו, סאָלאָן, וואָס עס בעטייט ? מיר וואַרטען אַזוי אונגעדולדיג אויף זיין אַנטוואָרט און ער מאַכט זיך נישט וויסען !"

„צו דאַרפֿסט דו נאָך האָבען טהאַלעס'ס אַנטוואָרט, לידישער קאָניג ?", האָט געפֿרעגט סאָלאָן, ווייזענדיג אויף דער שטאָדט.

„געוויס !" האָט געשווינד געענטפֿערט קרויזאָם. „איצט דאַרף איך זי נאָך נייטהיגער ווי פֿריהער ! איך בין שטאַרק אונרוהיג. פֿריהער האָב איך געוואוסט מיט וועמען איך האַלט; איך האָב געהאַלטען מיט דיר, עזאָפּ ! איצט ווייס איך גאָר נישט. דאָס איז דיין שולד, סאָלאָן !"

„שיק איין שָׁלִיחַ קיין מילעט" — האָט רוהיג געענטפֿערט סאָלאָן; דער גרעסטער גריכישער חָכָם וועט דיך אַרויסנעהמען פֿון קָפֿק. מיר וועלען דערווייל צוגרייטען אַ גוטען בעכער ווין און אַריין גיסען אין איהם גיפֿט, וועלכעס ווירקט געשווינד".

„און לעגען דאַנעבען איין אֶתְרוג, וועלכען חָתָן־כַּלָּה עסען צוזאַמען", האָט מוסיף געווען עזאָפּ איינגעשפּאַרט.

„זאָל זיין אַזוי" — האָט בעשלאָסען קרויזאָס — זאָלען ביידע זאַכען זיין אָנגעגרייט: איין אָהרוג און אַ בעכער מיט גיפט. מיר וועלען הערען וואָס טהאלעס וועט זאָגען".

און נאָך אַ מאָל איז געפלויגען אַ שליח קיין מילעט. אַלס ער איז צוריק געקומען איז איהם געווען זייער שווער דורך צו שטופען זיך דורך די גאַסען, וועלכע זיינען געווען פול מיט מורדים. קרויזאָס אַל־דאַטען האָבען זיך געשלאָגען מיט די מורדים. דאָס קלינגען פון געוועהר האָט זיך געהערט אין דעם קאָניג'ס צימערען, וואו עס האָבען זיך פער־זאַמעלט אַרום קרויזאָס זיינע פריינד: סאָלאָן, עזאָפ און דאָס יונגע פאָר. פאַר קרויזאָס איז געשטאַנען אַ גאָלדענער בעכער און אַ שיינער אָהרוג.

„אמפאלע!" האָט געזאָגט שטילערהייט אייקאָסמאס — „שרעק זיך נישט! איך וועל דיר שיצען מיט מיין ברוסט, אויב דער הָמון וועט זיך אַריין חאַפען אַהער".

„איך שרעק מיך נישט, אייקאסמאס, בְּשַׁעַת דו ביזט מיט מיר; זאָלען זיי אונז אַרויסיאָגען פון דאַנען; איך וועל דיר נאָכגעהן קיין באַליסאס, אומעטום וואו דו וועסט וועלען, איך וועל זיין דיין פרוי, דיינע, דיינע, דיינע! צו אין אָרומקייט צו אין רייכקייט — נאָר זיין דיינע! איך האָב דיך ליעב!".

קרויזאָס האָט איבערגעלייענט די הְשׁוּבָה פון טהאלעס, האָט אַרויס־געלאָזט אַ טיעפען קרעכץ און דערלאַנגט דעם בריעף זיינע פריינד. שטיל מיט אַ ציטעריג קול האָט עזאָפ איבערגעלייענט די ווערטער: „קאָניג! איך האָב בעשלאָסען צו ערפילען דיין בַּקָּשָׁה און דאַרום בין איך אַוועקגעפאָהרען. אין מיר אַליין האָב איך נישט געפונען די חָכְמָה, וועלכע דו האָסט ערוואַרט פון מיר. עס איז דאָ נאָר איין מענש אין גרי־כענלאַנד, וועלכער איז קלאָר אין פאָליטישע עֲנָנִים כְּדֵי צו ענטשיידען די דאָזיגע פראַגע. איך האָב געוואָלט אויפזוכען דעם מענש און בין געפאָהרען קיין אַטהען. דאָרט בין איך געוואָהר געוואָרען אַז ער האָט פערלאָזט זיין פאַטערלאַנד. איך בין איהם נאָך געגאַנגען טריטווייז אין געקומען קיין מִצְרַיִם. דאָרט האָב איך איהם נישט געטראָפען.

קומענדיג קיין קפּריסין בין איך געוואָהר געוואָרען, אַז ער איז ביי דיר; דאַרום האָב איך נישט געגעבען קיין אַנטוואָרט אויף דיין פראַגע. צו וואָס זאָל איך דיר זיין חָכְמָה דערלאַנגען מיט אַיין עמער ווען דו קאָנסט זי אַליין שעפּען פון ברונעם... קאָניג, טהו ווי סאָלאָן ראַטה דיר!"

מיט ציטערדיגע הענד האָט קרויזאָס גענומען דעם גאָלדענעם בעכער און איהם איבערגעגעבען סאלאן, און נאַכהער פערשטעלט מיט די הענד די אויגען, וועלכע זיינען געווען פול מיט טרעהרען.

סאָלאָן איז צוגענאַנגען צו דער יונגער פאָר: „אָמפאלע, איך דאַרף ריידען מיט דיין חָתָן וועגען איין וויכטיגען עֶנְיָן. דיין פאַטער פערלאַנגט, אַז מיר, מענער, זאָלען בלייבען אַליין. דו קאָנסט איהם געבען אַ קוס און דערנאָך... געה!"

איבערגליקליך איז אמפאלע צוגעפאַלען צו אייקאָסמאס ברוסט. עס קאָן נישט זיין בעסער און גליקליכער אין דער וועלט ווי זי האָט זיך איצט געפיהלט. מיט אַ שמייכעלע פון די ליעבענדע אויגען האָט זי זיך בעפרייט פון זיין אומאַרמונג און געהאָרזאַם אַרויס געגאַנגען, כְּדֵי צו לאָזען די מענער אַליין.

„הער, אייקאסמאס", האָט זיך געווענדט צו איהם סאלאן, „האַלסט דו נאָך אַלץ, אַז מען קאָן די מענשען גליקליך מאַכען? דו הערסט פון שטאָדט די קולות פון די מורדים? אין דעם איז שולדיג דיין גאָטליכע מַתָּנָה! מיינסט דו אויך איצט, אַז מען מעג שענקען די מענשען ברויט און נישט פאָרדערן פון זיי קיין זאָרג און קיין אַרבייט? האַלסט דו נישט פאַר גלייכער, צו בעהאַלטען ביי זיך דיין סוד? פערגעס איהם! פערוואַרף איהם! אָמפאלע איז דיינע, ווייל דו ביזט זי ווערט; קרויזאָס וועט זי דיר געבען פאַר אַ ווייב, ווען דו וועסט אָפילו בעהאַלטען פאַר איהם דיין וואונדערליכע ערפינדונג. פאָלג מיר, זאָלען די מענשען אויך ווייטער אַרבייטען אויף'ן שטיקעל ברויט מיט'ן שווייס פון זייער פָּנים; זאָלען זיי ווערען פערשוואַרצט און געעלטערט פון דער אַרבייט. דאָס איז גוט פאַר זיי, דאַפון וועט עפּעס אַרויסקומען".

אייקאָסמאס האָט זיך אויפגעשטעלט: „איך רעכען אַז דו ווילסט מיר אויספּרובען, סאָלאָן! דו ווילסט זעהן צו איך בין אַזוי ניעדער־טרעכטיג נישט צו האַלטען מיין וואָרט. ניין! איצט איז אמפאלע מיין כּלה, און מאָרגען וועל איך מנלה זיין מיין סוד. די ערפינדונג, וועלכע איך האָב געמאַכט איז נישט מיינע; זי געהער אַלע מענשען און איך בין נאָר דער שומר פון איהר. וואָס דאָס פאָלק בונטעוועט זיך בערויבט איהם נישט זיינע רעכטע. אויך בונטעוועט עס זיך, ווייל עס ווייס נישט דעם סוד. איך וועל זיי עפענען די אויגען!"

דאַן האָט געזאָגט סאָלאָן מיט אַ ווייכערע שטימע: „דו האָסט גע־טראָפען, עס איז בּאמת געווען אַ פּראָבע. אייקאָסמאס, איך האָב דיר ליעב ווי דו ביזט. איך האָב קיין מאָל נישט געליעבט אַזוי אַ מענשען ווי דיך. אָ, דו טהייערער טרוימער, דו פאָלקסבעגליקער! דו פערדיענסט אויך צו האָבען דיין אייגענעם טרוים פון אמפאלע. איך שטעל מיר פאָר, דיין נשמה איז איצט אין גאַנצען דורכגעזאַפּט פון דער ליעבלעכער אמפאלע. דו ביזט קיין מאָל נישט געווען גליקליכער, אייקאָסמאָס, ווי איצט, און ווען דו זאלסט אפילו לעבען זיעבעציג יאָהר וועסט דו אויך נישט גליקליכער זיין! ... זעה, קרויזאָס, מיר האָבען אַ מאָל גערעדט פון אמת'ן גליק. דאָ איז עס פאַר דיינע אויגען: אייקאסמאס! ער ליעבט די מענשען און אמפאלע, און אַלע וואָס קענען איהם ליעבען איהם ... אייקאסמאס, טרינק אוים דעם בעכער, וועלכען קרויזאָס הייסט מיר דיר געבען, טרינק איהם אויף וואָהל פון דער מענשהייט און טראַכט וועגען דיין געליעבטע!"

און אייקאסמאס האָט געטרונקען.

Digitized by Google

Digitized by Google

Y
3420
25

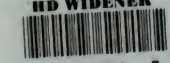

HD WIDENER
HW MGIW 8